

مجموعه

«دوسده سخنوری»

زمینه و زمانه‌ی سخنوری

سعدی، خواجو و حافظ

(۱۱)

کتبه سکه

شناخت نامه مختصر بزرگان نامدار شیراز
و فارس در سده‌های هفتم و هشتم هجری

دکتر مهدی فاموری

کتیبه شکسته

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

- سرشناسه: ————— فاموری، مهدی، ۱۳۵۹ -
- عنوان و نام پدیدآور: ————— کتبه شکسته: شناخت نامهای مختصر بزرگان نامدار شیراز و فارس در سده‌های هفتم و هشتم هجری/
- مهدی فاموری؛ سروپرستار و ناظر علمی مجموعه: کاووس حسن‌لی؛ دستیار پژوهشی مجموعه: فرزانه معینی.
- مشخصات نشر: ————— تهران: نشر خاموش، ۱۳۹۸.
- مشخصات ظاهری: ————— ۳۶۴ ص؛ ۵/۲۱×۵/۱۴ س.م.
- فروست: ————— مجموعه دو سده سخنوری (زمینه و زمانه سخنوری سعدی، خواجو و حافظ).
- شابک: ————— ۹۷۸-۶۲۲-۶۹۴۲-۰۵-۸ دوره؛ ۳-۶۹۴۲-۰۰۰-۶۲۲-۹۷۸
- وضعیت فهرست نویسی: ————— فیبا
- یادداشت: ————— نمایه.
- عنوان دیگر: ————— شناخت نامهای مختصر بزرگان نامدار شیراز و فارس در سده‌های هفتم و هشتم هجری..
- موضوع: ————— شاعران ایرانی -- فارس -- قرن ۷-۸ ق. -- سرگذشتنامه.
- موضوع: ————— Poets, Persian -- Fars -- 13 - 14th centuries -- Biography
- موضوع: ————— شعر فارسی -- قرن ۷ - ۸ ق
- موضوع: ————— Persian poetry -- 13-14th century
- شناسه افزوده: ————— حسن‌لی، کاووس، ۱۳۴۱ -
- شناسه افزوده: ————— معینی، فرزانه، ۱۳۶۲ -
- رده‌بندی کنگره: ————— PIRA۴۸۴
- رده‌بندی دیویی: ————— ۸۱۶/۰۰۹
- شماره کتابشناسی ملی: ————— ۵۸۱۳۸۴۶

کتیبه شکسته
شناخت نامه مختصر بزرگان نامدار شیراز و فارس
در سده های هفتم و هشتم هجری

مهدی فاموری
استادیار زبان و ادبیات فارسی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج

نشر خاموش

کری پژوهش

این مجموعه کتاب، نتیجه‌ی یکی از فعالیت‌های علمی «کری پژوهشی حافظ» است.

نام کتاب:	کتبیبه شکسته (شناخت‌نامه‌ی مختصر بزرگان نامدار شیراز و فارس در سده‌های هفتم و هشتم هجری)
نویسنده:	دکتر مهدی فاموری
سرویراستار و ناظر علمی مجموعه:	دکتر کاووس حسن‌لی
دستیار پژوهشی مجموعه:	دکتر فرزانه معینی
ویرایش:	موسسه گنجینه (الهام خواست خدایی- صبا دباغ‌منش)
طرح جلد و صفحه‌آرایی:	مجید شمس‌الدین
چاپ و صحافی:	نقطه
چاپ / شمارگان:	اول ۱۳۹۸ / ۱۵۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۶۹۴۲-۰۰۰-۳
شابک دوره:	۹۷۸-۶۲۲-۶۹۴۲-۰۵-۸
قیمت:	۷۴۰۰۰ تومان

تمامی حقوق این اثر برای نشر خاموش محفوظ است.

ارتباط با نشر خاموش: ۰۹۱۲۰۱۷۸۱۹۴ | ۰۹۱۳۱۷۸۱۹۲۰

www.khamooshpub.ir | www.khamooshpub.com | @khamooshpubch

تهران، ولنجک، خیابان گلستان سوم، پلاک ۳، همکف

هرگونه کپی‌برداری، برداشت و اقتباس از تمام یا قسمتی از این اثر،
منوط به اجازه‌کشی ناشی باشد

مرکز پخش: پخش ققنوس، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، بن بست مبین، شماره ۴

تلفن: ۶۶۴۰۸۶۴۰ / ۶۶۴۶۰۰۹۹

مرکز پخش: پخش چشمه: بلوار دماوند، بعد از سه راه تهران پارس بلوار اتحاد، اتحاد ۱۱، پلاک ۸

تلفن: ۷۷۷۸۸۵۰۲ / ۷۷۱۴۴۸۰۸ / ۷۷۱۴۴۸۲۱

فروشگاه: کتابفروشی توس. خیابان انقلاب، نبش خیابان دانشگاه. پلاک ۱۷۸

تلفن: ۶۶۴۶۱۰۰۷

کتبہ سکتہ

فهرست

۲۱.....	مقدمه‌ی سرویراستار و ناظر علمی مجموعه
۲۸.....	به جای مقدمه
۳۱.....	ابراهیم بوریایی
۳۱.....	ابراهیم خنجی
۳۲.....	ابراهیم مجذوب
۳۳.....	ابن الیاس شیرازی، منصور بن محمد
۳۶.....	ابن زنگی شیرازی
۳۸.....	ابن عطار شیرازی
۳۹.....	ابن عماد خراسانی
۴۰.....	ابن مُصالح بیضاوی، نجم الدین عبدالرحمان بن ابی بکر محمد
۴۱.....	ابن مُعین، امام فخرالدین یحیی بن معین شیرازی
۴۲.....	ابن نَصوح شیرازی
۴۳.....	ابواسحاق ابراهیم بن داوود
۴۴.....	ابوبکر بن شهاب الدین محمد بن روزبهان
۴۴.....	ابوبکر تُرکی
۴۴.....	ابوالحسن علی بن عبدالله رومی
۴۵.....	ابودُلُف، شمس الدین محمد خنجی

- ۴۶..... ابوذر کَنکی، معین الدین ابوذر محمد بن جنید
- ۴۶..... ابوزید عبدالرحمان ابو دُلَف
- ۴۷..... ابوسعید بُزْغَش شیرازی
- ۴۷..... ابوسعید ساوجی
- ۴۸..... ابوالقاسم فسائی، معروف به زاهد کبیر
- ۴۸..... ابوطاهر فیشوری
- ۴۸..... ابو مختار محمد نویندگانی
- ۴۹..... اتابک آبش (آبَش) خاتون
- ۵۳..... اتابک ابوبکر بن سعد بن زنگی، مظفرالدین قتلغ
- ۵۷..... اتابک سعد بن ابوبکر، مظفرالدین
- ۵۸..... اتابک سعد بن زنگی، مظفرالدین ابوشجاع
- ۶۱..... اتابک سلجوق شاه بن سلغورین سعد بن زنگی، مظفرالدین
- ۶۳..... اتابک محمد بن سعد بن ابوبکر، مظفرالدین (عضدالدین)
- ۶۴..... اتابک محمد شاه بن سلغور شاه بن سعد بن زنگی، مظفرالدین
- ۶۵..... احمد بن علی بن اشرف حسنی
- ۶۵..... احمد خاصه
- ۶۶..... احمد شُهره
- ۶۶..... احمد مَما
- ۶۶..... اختیارالدین سمنانی
- ۶۷..... اخفش
- ۶۷..... ادیب صالحانی، سعدالدین ابوحامد محمود بن محمد بن حسین
- ۶۹..... احمد جویمی
- ۶۹..... اختیار شاعر
- ۶۹..... ارشدالدین نیریزی
- ۷۰..... استاد محمد حاجی نورالدین
- ۷۰..... اصیل الدین (اوحدالدین) عبدالله بلیانی
- ۷۲..... اصیل الدین عبدالله علوی شیرازی
- ۷۴..... اصیل الدین محمد بُنجیری
- ۷۴..... افتخارالدین دامغانی
- ۷۶..... افضل الدین بن هزاس
- ۷۷..... امام الدین ابونصر جاری
- ۷۷..... امام الدین ابوالکرم محمد فالی سیرافی
- ۷۷..... امام الدین ابوالمکارم حسن بُنجیری

- ۷۸ امام الدین حسن بن نصرۃ الدین علی
- ۷۸ امام الدین داوود بن محمد بن روزبهان (فریدی) شیرازی
- ۷۹ امام الدین عمر بن محمد بیضاوی
- ۸۰ امین الدین محمد بن علی بلیانی
- ۸۲ امین بن محمد بن علی گوزگانی سروستانی
- ۸۲ امین الدین جهرمی
- ۸۳ امین الدین عبدالسلام خنجی
- ۸۵ اویس بن عبدالله خنجی
- ۸۶ بابا رکنای شیرازی
- ۸۷ بایزید بن محمد بن مظفر
- ۸۸ برهان الدین محمود بن شجاع حنفی
- ۸۸ برهان الدین وزیر
- ۸۹ بُسْحَقِ اطعمه
- ۹۰ بهاء الدین ابوبکر محمد بن محمد باکالنجار شیرازی
- ۹۱ بهاء الدین سید حیدر بن عرب شاه حسینی
- ۹۱ بهاء الدین سُلكو
- ۹۲ بهاء الدین عثمان کُھگیلوی
- ۹۳ بهاء الدین علی بدل
- ۹۳ بهاء الدین محمد بن علی خوارزمی
- ۹۴ بهرام بن منصور فسایی
- ۹۴ بی بی عزیزه
- ۹۴ بیستون، علی بن احمد بن ابی بکر
- ۹۶ پسر شهاب
- ۹۶ پور فریدون
- ۹۷ تاج زکی
- ۹۸ تاج شیرازی
- ۹۸ تاج الدین احمد بن عزالدین مسعود خوانسار
- ۹۸ تاج الدین احمد خُز
- ۹۹ تاج الدین احمد وزیر
- ۱۰۰ تاج الدین بهرام سرخ رنگ
- ۱۰۱ تاج الدین جعفر بن احمد
- ۱۰۱ تاج الدین محمد بن بهاء الدین حیدر حسینی
- ۱۰۲ تاج الدین محمد بن ابراهیم زنجانی

- ۱۰۲..... تاج‌الدین محمد بن عمید شیرازی
 ۱۰۲..... تَرکان خاتون
 ۱۰۵..... توران‌شاه بن تهمتن
 ۱۰۶..... جعفر بن محمد شیرازی
 ۱۰۶..... جلال اناری
 ۱۰۶..... جلال‌الدین ابوالمفاخر مسعود بن مظفر باغ‌نوی
 ۱۰۷..... جلال‌الدین احمد بن یوسف طیب شیرازی
 ۱۰۸..... جلال‌الدین بابا فرج‌الله نیری
 ۱۰۸..... جلال‌الدین تورانشاه
 ۱۰۹..... جلال‌الدین طیار
 ۱۱۰..... جلالی عضد
 ۱۱۰..... جلال‌الدین محمد بن محمد طویل شیرازی
 ۱۱۱..... جلال‌الدین نعمان بن محمود بنی اصیل
 ۱۱۲..... جلال‌الدین یحیی بن محمد بن حیدر حسینی
 ۱۱۲..... جمال‌الدین ابوبکر بن یوسف بن ابی نعیم مصری
 ۱۱۳..... جمال‌الدین ابوحامد کازرونی
 ۱۱۳..... جمال‌الدین امام مقرئ کسائی
 ۱۱۳..... جمال‌الدین حاجی منشی
 ۱۱۴..... جمال‌الدین حسین پوشکانی
 ۱۱۴..... جمال‌الدین حسین راغری
 ۱۱۴..... جمال‌الدین حسین بن محمد سرده فسائی
 ۱۱۵..... جمال‌الدین حسین معتبر
 ۱۱۶..... جمال‌الدین ساوجی
 ۱۱۶..... جمال‌الدین سروی
 ۱۱۷..... جمال‌الدین رُ
 ۱۱۸..... جمال‌الدین محمد اصفهانی
 ۱۱۹..... جمال‌الدین محمد بن ابی بکر باکالنجار
 ۱۲۰..... جمال‌الدین محمود بن عمیدالملک سمنانی
 ۱۲۰..... جمال‌الدین محمود بن نصیر افزری
 ۱۲۰..... جنید، سراج‌الدین
 ۱۲۰..... جنید شیرازی، صدرالدین جنید بن فضل‌الله
 ۱۲۱..... جنید شیرازی، معین‌الدین ابوالقاسم
 ۱۲۳..... جهان‌ملک خاتون

- ۱۲۴..... حافظ شیرازی
 ۱۲۹..... حسام الدین تکیں تاش
 ۱۲۹..... حسن بن سلیمان اصفهانی
 ۱۳۰..... حسن تُتککی
 ۱۳۰..... حسن شاه ایچی
 ۱۳۰..... حسین اسماعیل
 ۱۳۰..... حسین بن عبدالله منقّی شیرازی
 ۱۳۱..... حسین بن علی درساز آباده ای
 ۱۳۱..... حمزه بن محمد علوی
 ۱۳۱..... حمید کازرونی
 ۱۳۱..... حیدر خفّری، قوام الدین
 ۱۳۱..... حیدر شیرازی
 ۱۳۲..... حیدر مرتضوی صوفی جویمی
 ۱۳۲..... حکاک اصطربابی
 ۱۳۳..... خطیب فارسی
 ۱۳۴..... خلیل شیرازی
 ۱۳۴..... خواجوی کرمانی
 ۱۳۶..... دانیال خنجی، رکن الدین
 ۱۳۷..... رستم بن عبدالله خراسانی
 ۱۳۸..... رکن الدین ابونجیب زاهد
 ۱۳۸..... رکن الدین صاعد
 ۱۳۸..... رکن الدین عبدالله بن احمد واعظ
 ۱۳۸..... رکن الدین عبدالله بن عثمان قزوینی
 ۱۳۹..... رکن الدین منصور بن مظفر باغ نو، معروف به راست گو
 ۱۴۰..... رکن الدین یحیی بن محمد حسینی شیرازی
 ۱۴۱..... رکن الدین یحیی بن منصور بن مظفر، معروف به راست گو
 ۱۴۱..... رکن الدین یونس بن محمد بن صفی
 ۱۴۱..... رکن شیرازی، علی بن محمود
 ۱۴۲..... رکن صائین
 ۱۴۴..... رکن الدین عبدالله بن محمد مصالّحی بیضاوی
 ۱۴۴..... روح الدین بن عزالدین اسحاق
 ۱۴۴..... روح الدین عبدالقیب بن عبدالله کشکی صدیقی
 ۱۴۵..... روح الدین عبدالعزیز راغری

- روح الدين عطار..... ۱۴۵
- روح الدين محمد بلدى..... ۱۴۶
- روزبهان بقلی..... ۱۴۶
- روزبهان ثالث، صدرالدين..... ۱۴۹
- روزبهان ثانی، صدرالدين..... ۱۴۹
- زرکوب شیرازی، معين الدين ابوالعباس احمد بن ابی الخیر..... ۱۵۰
- زکی الدين کازرونی..... ۱۵۱
- زين الدين ابوسعید بن صالح کازرونی بيطار..... ۱۵۲
- زين الدين شیرازی دهلوی..... ۱۵۳
- زين الدين علی عطار..... ۱۵۳
- زين الدين طاهر بن مظفر باغ نوی..... ۱۵۴
- زين الدين علی بن روزبهان بن محمد خنجی..... ۱۵۴
- زين الدين علی بن مسعود بلیانی..... ۱۵۵
- زين الدين علی بن مودود زرکوب..... ۱۵۵
- زين الدين علی کلاه..... ۱۵۵
- زين الدين علی لثان..... ۱۵۷
- زين الدين محمد بن ابی بکر کسایى..... ۱۵۷
- زين العابدين بن شاه شجاع..... ۱۵۷
- سراج الدين ابوحفص عمر بن عبدالرحمن قزوینی..... ۱۶۰
- سراج الدين بن ابی بکر..... ۱۶۱
- سراج الدين جنید..... ۱۶۱
- سراج الدين حسن شیرازی..... ۱۶۱
- سراج الدين حسين بن عزالدین مودود زرکوب..... ۱۶۱
- سراج الدين صوفی، یعقوب بن محمد فیروزآبادی..... ۱۶۲
- سراج الدين عمر مبارکی..... ۱۶۲
- سراج الدين مُکرّم بن علاء فالی..... ۱۶۲
- سعدالدين محمد بن مظفر باغ نوی..... ۱۶۳
- سعدالدين یحیی بن محمود صالحانی..... ۱۶۴
- سعدالدين یحیی بن حسین بن محمود صالحانی..... ۱۶۴
- سعد گل شیرازی..... ۱۶۴
- سعدی..... ۱۶۵
- سعیدالدين محمد بن مسعود کازرونی..... ۱۷۱
- سلفور شاه..... ۱۷۳

۱۷۵	سلطان احمد
۱۷۶	سلیمان بن محمد بن سلیمان
۱۷۷	سید صحیحی
۱۷۷	سید عضد
۱۷۷	سید عضد شاعر
۱۷۸	سیف الدین یوسف بن عبدالله
۱۷۸	شاه رکن الدین حسن یزدی
۱۷۹	شاه شجاع
۱۸۵	شاه شیخ ابواسحاق اینجو
۱۹۰	شاه محمود
۱۹۱	شاه منصور شیرازی
۱۹۲	شاه منصور مظفری
۱۹۴	شاه یحیی
۱۹۵	شاهین شیرازی
۱۹۶	شبانکاره ای، محمد بن علی بن محمد
۱۹۸	شرف شیرازی
۱۹۸	شرف الدین ابراهیم
۱۹۹	شرف الدین ابراهیم بن روزبهان ثانی
۱۹۹	شرف الدین بلیانی
۲۰۰	شرف الدین خطاط شیرازی
۲۰۰	شرف الدین رامی
۲۰۱	شرف الدین زاهد بن علی زاهد ابی الفوارس قیری
۲۰۱	شرف الدین علی بن مسعود شیرازی
۲۰۲	شرف الدین علی یزدی
۲۰۳	شرف الدین عبدالله بن بهرام زکی بوشکانی (باشکانی)
۲۰۴	شرف الدین عمر شبانکاره
۲۰۵	شرف الدین محمد بن اسحاق حسینی
۲۰۵	شمس پُسی ناصر
۲۰۶	شمس الدین ابراهیم ابرقوهی
۲۰۷	شمس الدین شیرازی
۲۰۷	شمس الدین ابو محمد عبدالله بنجیری
۲۰۸	شمس الدین صائن قاضی
۲۱۰	شمس الدین عبدالصمد بیضاوی

- ۲۱۰..... شمس الدین عمر مشہدی
- ۲۱۰..... شمس الدین عمر بن مظفر باغ نوی
- ۲۱۱..... شمس الدین محمد آملی
- ۲۱۲..... شمس فخری اصفہانی
- ۲۱۳..... شمس قیس رازی
- ۲۱۵..... شمس الدین محمد صادق
- ۲۱۵..... شمس الدین محمد صوفی
- ۲۱۶..... شمس الدین محمد فقیہ کازرونی
- ۲۱۶..... شمس الدین محمد بن عثمان کرمانی
- ۲۱۷..... شمس الدین محمد کیشی
- ۲۲۰..... شمس الدین محمود بن محمد قزوینی
- ۲۲۱..... شمس الدین محمد اردستانی
- ۲۲۱..... شمس الدین ابوالقاسم عبدالرحیم بن محمد (عبدالرحمن) سروستانی
- ۲۲۱..... شمس الدین محمد بن ابی نجم خنجی
- ۲۲۳..... شمس الدین محمد بن حسین سرده فسایی
- ۲۲۳..... شهاب الدین ابوبکر محمد بن نجم الدین مصالحی بیضاوی
- ۲۲۳..... شهاب الدین ابوالخیر حمزہ
- ۲۲۳..... شهاب الدین توران پستی
- ۲۲۵..... شهاب الدین محمد بن روزبہان بقلی
- ۲۲۵..... شهاب الدین مسعود شیرازی
- ۲۲۷..... شہر دار بن حسین بن عبداللہ دیلمی
- ۲۲۷..... صائن الدین ابوبکر شیرازی
- ۲۲۷..... صائن الدین حسن صوفی شیرازی
- ۲۲۹..... صائن ماشادہ اصفہانی
- ۲۲۹..... صاحب شبانکارہ ای
- ۲۳۰..... صاعد بن محمد بن عثمان خراسانی
- ۲۳۰..... صدرالدین ابوالخطاب محمد شیرازی
- ۲۳۰..... صدرالدین دہقی (عراقی)
- ۲۳۱..... صدرالدین محمد بن حسن جوہری
- ۲۳۱..... صدرالدین محمد کارتانی
- ۲۳۲..... صدرالدین محمد بن عزالدین اسحاق
- ۲۳۲..... صدرالدین محمد بن نجم الدین سردوز
- ۲۳۲..... صدرالدین مظفر بن محمد باغ نوی

- ۲۳۳ صفی شیرازی
 ۲۳۴ صفی الدین عثمان کرمانی
 ۲۳۶ ضیاء الدین ابوالحسن مسعود بن محمود صوفی شیرازی
 ۲۳۶ ضیاء الدین ابوالوقت عبدالوهاب بن مظفر باغ نوی
 ۲۳۷ ضیاء الدین محمد سلمانی
 ۲۳۷ ضیاء الدین منصور خنجی
 ۲۳۷ ظهیر الدین ابو عبدالله خطیب
 ۲۳۸ ظهیر الدین اسماعیل بن مظفر باغ نوی
 ۲۳۹ ظهیر الدین عبدالرحمن بن علی بزغش شیرازی
 ۲۴۰ عابد بیرمی لاری
 ۲۴۰ عبدالجلیل یزدی
 ۲۴۰ عبدالرحمن کاتب
 ۲۴۱ عبدالرحمن بن احمد بن عبدالغفار
 ۲۴۱ عبدالرحیم اصفهانی
 ۲۴۱ عبدالرحیم بن احمد شیرازی
 ۲۴۲ عبدالرحیم بن جمال الدین حسین راغری
 ۲۴۲ عبدالسلام اقلیدی
 ۲۴۲ عبدالسلام فارسی
 ۲۴۳ عبدالصمد خراسانی
 ۲۴۳ عبدالعزیز توران پشته
 ۲۴۴ عبدالقادر ابرقویی
 ۲۴۴ عبدالله خنجی
 ۲۴۴ عبدالمعجد بیضاوی
 ۲۴۴ عبدالملک سمرقندی، عماد الدین
 ۲۴۵ عبید زاکانی
 ۲۴۷ عزالدین احمد بن جعفر حسینی
 ۲۴۸ عزالدین احمد خنجی
 ۲۴۸ عزالدین اسحاق بن شرف الدین محمد
 ۲۴۸ عزالدین اسحاق بن علی دشتکی
 ۲۴۸ عزالدین اصفهانی
 ۲۴۹ عزالدین افضل
 ۲۴۹ عزالدین بن عقیف الدین محمد (عمو نمرد)
 ۲۴۹ عزالدین محمد بن فرید الدین روزبهان

- ۲۴۹..... عزالدین محمود بن شہاب الدین ابوالخیر زرکوب شیرازی
 ۲۵۰..... عزالدین محمود کاشانی
 ۲۵۰..... عزالدین مسعود بن ابراہیم بن روزبہان
 ۲۵۱..... عزالدین مطہر حسینی
 ۲۵۲..... عزالدین مودود زرکوب شیرازی
 ۲۵۳..... عزیزالدین نسفی
 ۲۵۵..... عضدالدین ایچی
 ۲۵۶..... عضدالدین عبدالکریم بن مسعود شیرازی
 ۲۵۶..... عفیف الدین ابوالمُحامد محمد بلیانی
 ۲۵۷..... عفیف الدین محمد بن قطب الزمان عبدالرحمان
 ۲۵۷..... علاء الدین اتابک
 ۲۵۷..... علاء قزوینی، علی بن حسین بن علی ہلالی
 ۲۵۸..... علاء الدین محمد فارسی
 ۲۵۸..... علی سراج
 ۲۵۹..... علی شاعر
 ۲۵۹..... علی عصار
 ۲۵۹..... علی موسیانی فیروزآبادی
 ۲۵۹..... عمادالدین ابوطاہر عبدالسلام بن ابی ربیع
 ۲۶۰..... عمادالدین قزوینی
 ۲۶۰..... عمادالدین محمود کرمانی
 ۲۶۲..... عمادالدین میراثی
 ۲۶۳..... عمادالدین یحییٰ بن احمد کاشی
 ۲۶۳..... عمیدالدین ابونصر اسعد افزری فارسی
 ۲۶۵..... عمیدالملک، رکن الدین
 ۲۶۶..... عیسیٰ بن جنید شیرازی
 ۲۶۷..... غیاث الدین ابومسلم بن حسن
 ۲۶۷..... غیاث الدین منصور مہدی حسینی
 ۲۶۷..... غیاث الدین لطف اللہ منشی ابرقوی
 ۲۶۸..... فتح اللہ بن محمد نقاش اصفہانی
 ۲۶۸..... فخر حجاز شیرازی
 ۲۶۸..... فخرالدین ابوبکر بدل
 ۲۶۸..... فخرالدین ابوبکر حوائجی
 ۲۷۰..... فخرالدین احمد بازارویہ خنجی

- ۲۷۰..... فخرالدین احمد بن روزبهان بقلی
 ۲۷۱..... فخرالدین احمد بن عمر بن مظفر باغ نوی
 ۲۷۱..... فخرالدین احمد بن محمد شاشی
 ۲۷۱..... فخرالدین احمد بن محمد بن ابی بکر بن محمد شیرازی
 ۲۷۱..... فخرالدین احمد صادق
 ۲۷۲..... فخرالدین محمد شیرازی
 ۲۷۲..... فخرالدین محمود قالی سیرافی
 ۲۷۲..... فخر عشره
 ۲۷۳..... فخر وفادار، ابواسحاق
 ۲۷۳..... فرید احوال اصفهانی
 ۲۷۴..... فریدالدین روزبهان فسایی
 ۲۷۵..... فریدالدین عبدالودود بن عزالدین
 ۲۷۵..... فریدالدین فارسی
 ۲۷۵..... فریدون بن عکاشه، جلال الدین
 ۲۷۷..... فقیه مشرف الدین
 ۲۷۷..... فیروزه
 ۲۷۷..... قطب الدین ابوسعید محمد سیرافی قالی
 ۲۷۸..... قطب الدین احمد
 ۲۷۸..... قطب الدین باغ نوی
 ۲۷۸..... قطب الدین سلیمان شاه
 ۲۷۹..... قطب الدین شیرازی
 ۲۸۱..... قطب الدین مبارز
 ۲۸۲..... قطب الدین مبارک کُمه‌ری
 ۲۸۳..... قطب الدین محمد
 ۲۸۳..... قطب الدین محمد بن عبدالله ایجی
 ۲۸۴..... قَمَر اصفهانی
 ۲۸۴..... قوام الدین ابواسحق بنجیری
 ۲۸۶..... قوام الدین حسن
 ۲۸۷..... قوام الدین عبدالله بن نجم الدین فقیه
 ۲۸۸..... قوام الدین محمد بن حسین شیرازی (معروف به نعیم)
 ۲۸۹..... قوام الدین محمد صاحب عیار
 ۲۹۰..... قوام الدین محمود بن صاعد
 ۲۹۰..... قوام الدین ملک شاه

- ۲۹۰..... کا کا احمد گلاری
 ۲۹۱..... کا کا بدرالدین سلیمان
 ۲۹۲..... کا کا فخرالدین ابوبکر احمد خنجی
 ۲۹۲..... کا کا محمد قتلغ
 ۲۹۳..... کمال الدین ابرقوهی
 ۲۹۳..... کمال الدین ابوالخیرین مصلح متطبب
 ۲۹۳..... کمال الدین ابوالوفای شیرازی
 ۲۹۴..... کمال الدین بن خطیر فارسی
 ۲۹۴..... کمال الدین حسین (حسن) رشیدی
 ۲۹۵..... کمال الدین عبدالرزاق کاشانی
 ۲۹۶..... کمال الدین فارسی
 ۲۹۷..... مؤید الدین شیرازی
 ۲۹۸..... مبارزالدین محمد بن مظفر
 ۳۰۵..... مجد الدین ابوطاهر بیضاوی
 ۳۰۵..... مجد الدین اسماعیل بن دانیال خنجی
 ۳۰۵..... مجد الدین اسماعیل بن علی خنجی
 ۳۰۶..... مجد الدین اسماعیل نیکروز فالی
 ۳۰۶..... مجد الدین جعفر بن محمد
 ۳۰۶..... مجد الدین محمد سودانی
 ۳۰۷..... مجد همگر شیرازی
 ۳۰۸..... محب الدین جعفر موصلی
 ۳۰۹..... محمد بن ابراهیم ایجی
 ۳۰۹..... محمد بن احمد بن محمد صوفی سمرقندی
 ۳۰۹..... محمد بن عبدالعزیز اسکندری
 ۳۱۰..... محمد بن عبدالمجد نیلی شیرازی
 ۳۱۰..... محمد طشتی اتابکی
 ۳۱۰..... محمد عبداللطیف بن محمد عقاقیری شیرازی
 ۳۱۰..... محمد عمویه
 ۳۱۰..... محمد فیروزآبادی
 ۳۱۱..... محمود کتبی (گیتی)
 ۳۱۱..... محمود شاعر
 ۳۱۲..... محمود عطار شیرازی
 ۳۱۲..... محمود بن عثمان

- ۳۱۳..... مرتضی شیرازی
 ۳۱۴..... مرتضی واعظ
 ۳۱۴..... مرشدالدین عبدالرحمن بن مؤید
 ۳۱۴..... مسعود بن محمد
 ۳۱۴..... مسعود صفی
 ۳۱۵..... معین الدین ابن ابی سعد
 ۳۱۶..... معین الدین علی یزدی
 ۳۱۶..... مقدم الدین محمد زاهد
 ۳۱۷..... معین الدین هبة الله بن حسین بن محمد سلمانی
 ۳۱۷..... مقرب الدین ابوالمفاخر مسعود
 ۳۱۸..... مظفرالدین محمد
 ۳۱۹..... مظفرالدین ملک سلمانی
 ۳۱۹..... منصور بن علی بن محمد طوسی کاشی
 ۳۱۹..... موفق الدین محمد بن عبدالرحمن مصالحی بیضاوی
 ۳۲۰..... مولی احمد
 ۳۲۰..... میر سید شریف گرگانی
 ۳۲۲..... ناصر بجه ای شیرازی
 ۳۲۳..... ناصرالدین ابوحامد محمود بن مسعود شیرازی
 ۳۲۴..... ناصرالدین ابواسحاق عبدالرحیم بن طاهر بن مظفر باغ نوی
 ۳۲۴..... ناصرالدین بیضاوی
 ۳۲۶..... ناصرالدین خطیب شفعوی
 ۳۲۷..... ناصرالدین عمر گبری
 ۳۲۷..... ناصرالدین عمر مُرشدی
 ۳۲۸..... نجم الدین احمد بن عبدالصمد
 ۳۲۹..... نجم الدین خباز
 ۳۲۹..... نجم الدین سمنانی
 ۳۲۹..... نجم الدین صائن الاسلام محمود بن صائن الدین بن الیاس شیرازی
 ۳۳۱..... نجم الدین محمود بُنجیری
 ۳۳۱..... نجم الدین محمود بن محمد باغ نوی
 ۳۳۲..... نجم الدین محمود بن محمد سُردوز
 ۳۳۲..... نجم الدین محمود زركوب
 ۳۳۳..... نجم الدین محمود فقیه
 ۳۳۳..... نجم الدین محمود کازرونی اصم

۳۳۴	 نجیب الدین علی بن بزغش
۳۳۶	 نجیشی (بخیشی؟)
۳۳۶	 نسیم الدین ابو عبدالله محمد بلیانی
۳۳۷	 نسیمی حروفی
۳۳۸	 نصرت الدین علی حسن زیدی
۳۳۹	 نظام الدین حسن دوم
۳۳۹	 نظام الدین حسن حسینی آملی
۳۳۹	 نظام الدین علی بن محمد حسینی
۳۴۰	 نورالدین ایجی
۳۴۰	 نورالدین سیہ کلاه
۳۴۰	 نورالدین عبدالصمد نطنزی
۳۴۱	 نورالدین عبدالقادر حکیم
۳۴۱	 نورالدین محمد بن عثمان خراسانی
۳۴۲	 وِصَافُ الْحَضْرَةِ
۳۴۳	 یحیی بن جنید شیرازی
۳۴۳	 یحیی بن محمود صالحانی شیرازی
۳۴۴	 یحیی جمال صوفی
۳۴۴	 یحیی فیروزآبادی
۳۴۴	 یوسف جویمی
۳۴۵	 یوسف سروستانی
۳۴۶	 کتاب نامہ

مقدمه‌ی سرویراستار و ناظر علمی مجموعه

در یکی از روزهای تابستان ۱۳۹۶ آقای مهدی حسینی (که او را پیش‌تر نمی‌شناختم) با من تماس گرفتند و درباره‌ی همکاری برای ساخت فیلمی در پیوند با سعدی، خواجو و حافظ گفت‌وگو کردند و برای مشورت درباره‌ی چند و چون آن کار، درخواست کردند تا دیداری داشته باشیم. قرار دیدار برای فردای آن روز گذاشته شد. آقای حسینی زمان مقرربه دفتر کار من در بخش فارسی دانشگاه شیراز آمدند و پس از معرفی بنیاد خیریه‌ی فرهنگی صدر هاشمی نژاد و فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی آن، درباره‌ی تصمیم آن بنیاد برای ساخت مجموعه‌ای تلویزیونی (سریال ۹۰ قسمتی و فیلم سینمایی) درباره‌ی سعدی و حافظ توضیح دادند و درخواست کردند مسئولیت علمی و پژوهشی این مجموعه را بپذیرم. توضیحات آقای حسینی و تأکید او بر ساخت اثری شاخص، فاخر و عظیم در سطح آثار بین‌المللی و آمادگی کامل بنیاد صدر برای تأمین هزینه‌های تولید و ساخت آن، برای کسی مانند من که دلبسته‌ی چنین اقدامات بزرگ فرهنگی هنری هستم، برانگیزاننده

بود؛ اما به دلیل تردیدی که در تحقق این گونه رویاها داشتم و تا آن روز نیز نامی از آن بنیاد نشنیده بودم، نتوانستم سخنان شوق انگیز او را جدی بگیرم. پی گیری های آغازین آقای حسینی، باعث شد نشست های دوجانبه ی ما در پاییز و زمستان ۱۳۹۶ ادامه یابد. در این نشست ها درباره ی ابعاد مختلف طرح و سازوکارهای اجرایی آن ساعت ها گفت و گو کردیم و من کم کم احساس کردم فرصتی مغتنم پیش آمده که می توان از آن برای پژوهشی شایسته بهره برد و آثاری را برای آیندگان پدید آورد. در همین مدت قرار شد در آن مجموعه ی نمایشی به خواجهی کرمانی نیز پرداخته شود؛ از همین رو پیشنهاد کردم به جای عنوان بلند «طرح سریال ۹۰ قسمتی سعدی، خواجه و حافظ» عنوان کوتاه تری چون: «طرح خورشیدهای سه گانه» جایگزین شود که شد.

در نشست های نخستین بر ضرورت پژوهشی مستقل، دقیق، علمی، گسترده و همه جانبه برای این گونه از آثار تأکید کردم و آقای حسینی در همه ی موارد با من اظهار هم نظری می کردند. با توجه به این که تهیه ی چنین مجموعه ی نمایشی، چنانچه به شایستگی صورت گیرد و به خوبی انجام پذیرد، اقدامی بسیار ارزشمند خواهد بود، بالاخره مسئولیت پژوهش این اثر را - به شرط اختیار کامل در مرحله ی پژوهش - در بهمن ماه ۱۳۹۶ پذیرفتم.

سپس با بسیاری از متخصصان و صاحب نظران گفت و گو کردم تا طرح کلی (نقشه ی راه) را تدوین کنم. می توانستم از پژوهش های پیشین خودم استفاده و متنی تازه را بازتولید کنم؛ برای نمونه می شد متن کتاب «دریچه ی صبح» (بازشناسی زندگی و سخن سعدی) و کتاب «چشمه ی خورشید» (بازشناسی زندگی و سخن حافظ) را که پیش از این نوشته بودم و منتشر شده است، و اتفاقاً ترجمه ی هر دو کتاب هم چاپ شده است، با گسترش برخی فصل ها و تغییراتی در فصل های دیگر آماده کرد و برای نگارش فیلم نامه تحویل داد؛ اما این کار را نکردم. به نظرم رسید شایسته تر آن است که کاری متفاوت صورت پذیرد تا دستاورد این پژوهش به سرنوشت پژوهش هایی که برای سریال ها و فیلم های دیگر انجام گرفته، دچار نشود که به گونه ی «یک بار مصرف»، تنها برای همان مقصود خاص،

قابل بهره‌برداری است. از همین رو تصمیم گرفتم با بهره‌گیری از توان همکاران دیگر و با سفارش تألیف به آن‌ها زمینه‌ی تولید آثاری مستقل و تازه را فراهم آورم؛ تا این آثار هم متن‌هایی مناسب برای تدوین فیلم‌نامه و ساخت این سریال باشند و هم مرجعی جامع برای هرگونه تحقیق و بهره‌برداری دیگر که به این موضوعات در آینده مربوط می‌شوند. در این صورت حتی اگر تهیه‌کنندگان و سازندگان فیلم به هر دلیل از تصمیم خود بازگردند و ساخت این سریال و فیلم به نتیجه نرسد، مجموعه‌ای از کتاب‌های ارزشمند تولید و به مردم فرهنگ و رکشور پیش کش می‌شد.

برای کمک به فیلم‌نامه‌نویس، کارگردان و سازندگان مجموعه‌ی نمایشی یادشده بی‌گمان باید اطلاعات مورد نیاز آن‌ها از جمله موارد زیر، براساس منابع معتبر (قدیم و جدید) گردآوری، بازخوانی و تدوین می‌شد:

■ بررسی تحولات سیاسی و اجتماعی در سده‌های هفتم و هشتم (دوران زندگی سعدی، خواجو و حافظ) و بازنمایی تصویری نزدیک به واقعیت از جامعه در این دو قرن با شناسایی و معرفی طبقات مختلف جامعه و چگونگی ارتباط آن‌ها با یکدیگر؛ تا از این راه، چگونگی ارتباط شاعران سه‌گانه با طبقات و گروه‌های مختلف جامعه، به‌ویژه دستگاه‌ها و خاندان‌های حکومتی، روشن‌تر شود.

■ بازشناسی سیر زندگی هر کدام از این سه سخنور نامی با دوره‌بندی آن و معرفی شخصیت‌های ادبی، علمی، دینی، فلسفی، عرفانی و... که با این شاعران هم‌دوره بوده‌اند.

■ بررسی جغرافیای تاریخی شهرهای شیراز و کرمان در سده‌ی هفتم و هشتم (بازارها، محله‌ها، مساجد، مدارس، بیمارستان‌ها، زیارتگاه‌ها و...) و عناصر گوناگون فرهنگ مردم شیراز و کرمان در سده‌ی هفتم و هشتم (شناسایی انواع آیین‌ها، باورها، پوشش‌ها، داروها، غذاها، ظروف، ابزار جنگی، لوازم و شیوه آرایش و...).

برپایه‌ی آنچه گفته شد بر آن شدم تا یک مجموعه کتاب را طراحی کنم و به یادگار بگذارم، حتی اگر سفارش دهندگان با چنین اقدامی موافق نباشند، پس از

گفت‌وگوهایی تخصصی با برخی از دوستان همدل، موضوعات اصلی پژوهش تعیین گردید و سفارش تألیف داده شد که حاصل آن (به ترتیب الفبا)، آثار زیر است:

۱. تاریخ اجتماعی شیراز در سده‌های هفتم و هشتم. (مؤلف: دکتر هادی پیروزان، دانش‌آموخته‌ی تاریخ دانشگاه شیراز).
۲. تاریخ تحولات سیاسی اجتماعی کرمان در عصر خواجه. (مؤلف: دکتر جمشید روستا، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان).
۳. تدبیر و شمشیر؛ شیراز کانون مهم سیاسی و نظامی در سده‌های هفتم و هشتم هجری (مؤلف: دکتر سید ابوالقاسم فروزانی، استاد گروه تاریخ دانشگاه شیراز).
۴. جغرافیای تاریخی شهر کرمان در دوران میانه: عصر خواجه. (مؤلف: دکتر جمشید روستا، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شهید باهنر کرمان).
۵. جغرافیای تاریخی شیراز در سده‌های هفتم و هشتم. (مؤلف: دکتر مصطفی ندیم، عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شیراز).
۶. زندگی حافظ شیرازی؛ بر پایه‌ی اشعار نشانه‌دار تاریخی دیوان. (مؤلف: آقای منصور پایمرد، حافظ‌پژوه و مدرس کلاس‌های مرکز حافظ‌شناسی).
۷. زندگی خواجه‌ی کرمانی (مؤلفان: آقای دکتر محمدصادق بصیری، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه باهنر کرمان و خانم دکتر نازنین غفاری).
۸. زندگی سعدی شیرازی. (مؤلف: دکتر جواد بشری، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران).
۹. فرهنگ عامه در آثار خواجه‌ی کرمانی. (مؤلف: دکتر محمدرضا صرافی، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید باهنر کرمان).

۱۰. فرهنگ مردم شیراز در دوره‌ی سعدی و حافظ. (مؤلفان: دکتر فرزانه معینی، دکتر مدینه کرمی و دکتر انسیه هاشمی، دانش‌آموختگان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز و دکتر ابراهیم اکبری، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت).

۱۱. کتیبه‌ی شکسته؛ شناخت‌نامه‌ی مختصر بزرگان نامدار شیراز و فارس در سده‌های هفتم و هشتم هجری. (مؤلف: دکتر مهدی فاموری، عضو هیأت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی یاسوج).

جز موارد یادشده، «نمایه‌ی کتاب‌شناسی و مآخذ پژوهی سده‌ی هفتم و هشتم» و «اعلام تاریخی و جغرافیایی کلیات سعدی» نیز از موضوعات پژوهشی بود که به دلایلی به مرحله‌ی نهایی نرسید. در مراحل طراحی موضوعات و نگارش آن، ارتباط من با سفارش‌دهندگان اولیه، بارها دچار نوسان و وقفه‌های طولانی می‌شد، شرح این هجران و این خون جگر / این زمان بگذار تا وقت دگر، از همین رو برنامه‌ها را در مرکز حافظ‌شناسی پی‌گیری کردیم و قراردادهای تألیف با مؤلفان محترم را در برگه‌های رسمی با سربرگ آن مرکز تنظیم کردیم تا تعهد آن‌ها را خودم پذیرفته باشم و خوشبختانه به همه‌ی تعهداتم در برابر این بزرگواران (معمولاً زودتر از زمان مقرر) عمل کردم.

در مدت پژوهش، مؤلفان محترم برای همگامی با دیگر پژوهشگران گروه، نتایج پژوهش‌های خود را مرحله‌به‌مرحله گزارش می‌کردند و برای هماهنگی و هدایت مسیر تحقیقات نشست‌های گوناگون برگزار می‌شد؛ همچنین برای سرعت بخشیدن و سامان دادن به بخشی از کار، به‌ویژه در پژوهش مربوط به فرهنگ مردم شیراز در سده‌ی هفتم و هشتم و آثار سعدی و حافظ، برنامه‌نویسی و تولید یک نرم‌افزار به آقای دکتر احسان رئیسی (عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان) سفارش داده شد. این نرم‌افزار نیز پس از چندین جلسه گفت‌وگو تهیه شد و گروه پژوهشی فرهنگ مردم شیراز کار خود را در قالب همین نرم‌افزار سامان دادند.

در میانه‌های کار بود که متوجه شدم طرح ساخت سریال، از پیشنهاد‌های آقای سید تقی سهرابی، مدیر صدا و سیما، مرکز فارس به بنیاد یاد شده بوده است؛ از همین رودر پیوند با چگونگی این طرح و آینده‌ی آن چندین نشست گفت‌وگونیز با ایشان برگزار شد.

پس از پایان یافتن تحقیقات، گزارش همه‌ی پژوهش‌ها که در قالب کتاب تهیه شده بود، بررسی و برای تکمیل کار و ارزیابی به داوران متخصص سپرده شد؛ سپس مؤلفان محترم، متن‌ها را برپایه‌ی پیشنهاد‌های اصلاحی داوران بازخوانی و اصلاح کردند. کتاب‌ها برای ویرایش و هم‌سان‌سازی به گروه ویراستاری گنجینه (زیر نظر خانم الهام خواست‌خدایی) سپرده شد تا برای انتشار آماده شود. گروه ویراستاری برپایه‌ی شیوه‌نامه، کتاب‌ها را ویرایش کردند؛ اما در مواردی اندک نیز به خواست مؤلفان که هم‌سان با شیوه‌نامه نبود، گردن نهادند.

امروز که این پژوهش ارزنده سامان یافته و با همه‌ی دشواری‌ها و فراز و فرودهایش، که بهتر است بدان نپردازم!، به پایان رسیده است، بسیار خوشبخت و خرسندم که با تلاشی دوساله مجموعه‌ای از آثار ارزشمند، همچون دانشنامه‌ای کاربردی، فراهم آمده و در اختیار خوانندگان و خواهندگان آن قرار گرفته است. این مجموعه‌ی ارزشمند که اکنون با نام «دوسده سخنوری» انتشار می‌یابد، برگ زرین دیگری است که بر کارنامه‌ی فرهنگی و علمی مردم شیراز و کرمان افزوده می‌شود.

در پایان از آقای مهدی حسینی که پیشنهاد نخستین را دادند و از آقای مجید شمس‌الدین، مدیر محترم نشر خاموش، که در مراحل فرجامین (مرحله‌ی ویراستاری) از این مجموعه با خبر شدند و با اشتیاق به انتشار آن همت گماشتند، سپاس‌گزارم و خود را وام‌دار همه‌ی بزرگواری می‌دانم که از آغاز تا انجام این کار، به شیوه‌های گوناگون همکاری و دستگیری کرده‌اند. اگر یادکرد نام همه‌ی آن‌ها ممکن نباشد، از یادکرد سپاس‌انگیز نام این عزیزان که در جایگاه‌های مختلف (مؤلف، داور، مشاور، ویراستار، صفحه‌آرا و...) همراهی کرده‌اند، ناگزیریم؛

خانم‌ها: سحرپور مهدی زاده، دکتر صدیقه جابری، مهناز جوکاری، دکتر فهیمه حیدری، الهام خواست‌خدایی، صبا دباغ‌منش، دکتر منیژه عبداللہی، دکتر نازنین غفاری، دکتر مدینه کرمی، دکتر فرح نیازکار، دکتر انسیه هاشمی و به‌ویژه دکتر فرزانه معینی که با همدلی همیشگی و همراهی ستودنی خود، هماهنگ‌کننده و سامان‌دهنده‌ی بسیاری از امور بودند.

و آقایان: دکتر ابراهیم اکبری، دکتر نصرالله امامی، دکتر حسن باستانی راد، دکتر جواد بشری، دکتر محمدصادق بصیری، منصور پایمرد، دکتر هادی پیروزان، دکتر محمد جعفری قنواتی، دکتر مجتبی خلیفه، دکتر اصغر دادبه، دکتر حسن ذوالفقاری، دکتر احسان رئیسی، دکتر جمشید روستا، ایرج زبردست، سید تقی سهرابی، دکتر محمد رضا صرّفی، دکتر مهدی فاموری، دکتر سید ابوالقاسم فروزانی، علی قادری، دکتر محمد حسین کرمی، دکتر کورش کمالی سروستانی، مهندس حسن محبوب فریمانی، دکتر محمود مدبری، سید محمد حسن نبوی زاده، دکتر اکبر نحوی، دکتر مصطفی ندیم، محمد نظری، مجید نیک‌پور و مسعود هوشیاری.

کاووس حسن‌لی

تابستان ۱۳۹۸ - دانشگاه شیراز

به جای مقدمه

در به سامان رسیدن این رساله مختصر، مرهون نیکی ها و بزرگی های دوستان و سرورانی هستم که سپاس از ایشان برگردن من است:
دکتر کاووس حسن لی که با اعتماد به شاگرد خویش، مقدمات انجام کار را فراهم آورد؛

دکتر جلیل نظری که همچون همیشه یار و مددکار نگارنده بود؛
دکتر فرزانه معینی که پشتیبانی کار را کوشید؛
دکتر محمد هادی خالق زاده که برخی مادر کتاب ها را در اختیارم نهاد؛
دکتر محمد مرادی که مرا برای دستیابی به برخی نسخ بنیادین راهنمایی کرد؛

دکتر مرتضی رشیدی آشجودی که نسخه روضه الناظر را برایم فرستاد.
نیز سپاسگزاری می کنم از:

نهاد کتابخانه‌های عمومی شیراز (اگرچند مکتوبات رشیدی را محبوس کرده، خواه‌ناخواه مانع دسترسی بدان کتاب نفیس شد)؛
کتابخانه و مرکز مجلات نور (نور لایب و نور مگز)؛
کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج؛
کتابخانه مجلس شورای اسلامی؛
کتابخانه ملی؛
و وبگاه‌هایی که با روشن‌بینی، امکان دسترسی به نسخ خطی را فراهم آورده‌اند.

از همه سپاسگزارم و با احترام بدان‌ها، این اثر ناچیز را، با ادب، به «دکتر اکبر نحوی» که خود از مفاخر پژوهش و فرهنگ شیراز معاصرند و مانع برخی لغزش‌های مهم این رساله شدند، تقدیم می‌کنم.
مسئلاً این کتاب می‌توانست بسی پرمایه‌تر از این باشد؛ اما مجال تنگ زمانی و مهم‌تر از آن، بضاعت اندک نویسنده، کار را دشوار کرد. امید که خوانندگان به چشم عفو در آن بنگرند و آن را چونان گامی کوچک در راه شناخت محیط علمی و فرهنگی شیراز و فارس در سده‌های هفت و هشت هجری به مهربانی بنگرند.

امیدوارم در فرصتی دیگر و کتابی دیگر به جای مقدمه‌ای که می‌توانست اینجا باشد، با استفاده از مطالب این رساله وصفی و شرحی از فضای کلی شیراز و فارس در آن روزگار به دست دهم.

به داد و دهش او

مهدی فاموری

خرداد ۱۳۹۸، شیراز

ابراهیم بوریایی

ابراهیم بن علی بوریایی، از شیوخ صوفی سده هشتم هجری. به کسب می پرداخت و آن گونه که از نامش برمی آید، بوریاباف یا بوریافروش بوده است. گویا شاگرد رکن الدین منصور بن مظفر (درگذشته ۷۴۰ ق) بوده. خانقاهی در محله ایمن آباد از محلات باغ نو ساخت و در آن به دستگیری اهل طریق می پرداخت. جنید شیرازی به دیدارش رسیده و بدو معتقد بوده است. خوارق عادات بسیاری داشته و چون درگذشت، وی را در خانقاه خود به خاک سپردند. (شماره ۲۶۸ / هزارمزار، ۳۱۳)

ابراهیم خنجی

عفیف الدین حاجی ابراهیم بن محمد خنجی، محدث و صوفی سده هشتم و نهم هجری. از وی با

تعبیری چون «شیخ الاسلام اعظم و مقتدی المحدثین» یاد شده است. چون در *شماره ۲۶۸* نامی از او نیست و در *هزارمزار* نامش آمده است، به ناگزیر در فاصله تألیف این دو کتاب از دنیا رفته است. در وفات ناصرالدین عمر مرشدی به ۸۲۶ ق در شست و شو و خاک سپاری وی حاضر و یعنی تا این سال در قید حیات بوده است. از مریدان شیخ زین الدین علی کلاه و مصاحب ناصرالدین عمر مرشدی بود و در قضیه تکفیر وی، جانب او را گرفت و از او حمایت کرد. عمر در تصحیح کتب، خاصه کتب حدیث و تعلیم و درس قرآن کریم می گذراند. روز تا شب در مسجد عتیق معتکف بود و اهل طلب به زیارتش می رفتند و از او درس حدیث و قرآن و ادبیات و جز آن می گرفتند. عیسی بن جنید کتاب *مشکوٰۃ* را نزد او خوانده است. همو

(معدن الدرر، ۹۷ و ۱۰۵ / هزارمزار، ۹۲،
۱۷۲ و ۱۸۳)

ابراهیم مجذوب

از عقلای مجانین در اواخر سده
ششم و اوایل سده هفتم هجری.
معصوم علی شاه نام او را «عزالدین
ابراهیم مجذوب» گفته است. شیخ
نجیب الدین علی بزغش درباره او
گفته است که: «دیوانه‌ای عجیب بود
و خلق گفتند که وقت باشد که چند
روز هیچ نخورد و وقت باشد که به یک
دفعه صد من بخورد و وی را احوال و
کرامات عجب می‌گفتند.»

نیز حکایتی از وی درباره خوابی
آمده که نجیب الدین می‌بیند و او
تعبیر می‌کند: «شبی در خواب دید که
شیخی از بقعه شیخ کبیر بیرون آمد و
در عقب وی شش نفر بودند که همه
بریک صورت بودند و طریقه مستقیم
داشتند. چون شیخ نجیب الدین را
بدید، آن شیخ تبسمی فرمود و دست
او بگیرفت و در دست شیخی دیگر نهاد
از آن شش نفر و فرمود که این امانتی
است از خدای تعالی در نزد تو. پس
چون بیدار گشت خواب با پدر بگفت.
پدرش کس به نزد شیخ ابراهیم فرستاد
که از مجانین عقلا بود و حکایت کرد.
شیخ ابراهیم گفت... شیخ اول که
دیده است شیخ کبیر است و آن شش

می‌گوید: «شبی حضرت رسالت (ص)
مرا در خواب فرمود که خدمت حاجی
ابراهیم خنجی بکن که او از ماست.
چون بیدار شدم به قاعده هر روز برفتم
جهت قرائت کتاب مشکوة چون سبق
بخواندم، خواب عرضه داشتم فرمود
که صلوات بسیار می‌باید فرستاد. بعد
از آن صلواتی بفرستاد به عبارتی که
در کتب ندیده بودم و از کس نشنیده.
بعد از چند روز برفتم به عزم تلقین ذکر.
سه نوبت لاله‌الاله فرمود و پس فرمود
تو نیز سه نوبت بگویی. بعد از چند روز
دیگر گفتند در مغسل حاجی حاضر
شو و روز جمعه بود. پس برفتم. حاجی
وفات کرده بود و با عمله موافقت
کردم در تکفین و تجهیز و غسل و
مدفن او نزدیک موی مبارک رسول الله
است.»

با توجه به آنچه عیسی بن جنید
شیرازی از وی در باب درک محضر
ابن خفیف توسط ابواسحاق کازرونی
نقل کرده است و آن را، برخلاف
قول رایج، محل اعتماد و تأمل
یافته، به احتمال ابراهیم خنجی از
پیوستگان طریقت مرشدیه بوده. این
طریقت در خنج رواج جدی داشته
است. مصاحبت او با ناصرالدین
عمر مرشدی هم مؤید این قول است.

محمود بن الیاس، دو پزشک بزرگ این خاندان‌اند. وی مؤلف کتاب تشریح منصورى (تشریح‌الابدان) و کفایه منصورى (کفایه مجاهدیه) است. نیز رساله‌ای موسوم به چوب چینی بدو منسوب است.

ابن‌ال‌یاس پزشک مخصوص سلطان مجاهد‌الدین زین‌العابدین بن شاه‌شجاع، پادشاه مظفری فارس بوده و نسبت مجاهدیه در نام کتاب کفایه وی نیز از نام همین پادشاه اخذ شده است. چون این سلطان در بین سال‌های ۷۸۶ تا ۷۹۳ ق بر فارس حکومت داشته است، احتمالاً این کتاب در فاصله این هفت سال تصنیف شده است. کفایه مجاهدیه معروف‌ترین اثر منصور است که در برابر کتاب هم‌نام و معروف‌تر رازی، کفایه منصورى نیز نامیده می‌شود.

در مقدمه کفایه منصورى آورده: «علم ادیان و اشتغال بدان موقوف است بر علم ابدان. بنا بر این مقدمه، حکمای دهر و علمای عصر در ترتیب و تنقیح این علم سعی نموده‌اند و در بیان ادویه مفرده و مرکبه نظر شافی و تأمل وافى کرده‌اند و چون اضعف عباد الله و اعجز الناس، منصور بن محمد بن احمد بن یوسف بن الیاس احسن الله له عواقب داریه و غفرله و

شیخ‌اند که طریقه ایشان گرفته‌اند و یکی از ایشان شیخی زنده است که سزاواری آن دارد که امر او بروی عرض کنند و حال او نمایند. پس باید که طلب این شیخ کند تا مقصود او حاصل شود.»

عجیب آنکه برخی معاصران وی را با «سید ابراهیم مجذوب» اهل نوبه در سده نهم هجری اشتباه کرده‌اند. در کتاب فرهنگ/علام علوم عقلی/اسلامی آمده که او شاگرد شیخ اشراق بوده است. منبع این سخن برای نگارنده پیدا نیست. (دائرة المعارف بزرگ اسلامی، مدخل ابراهیم مجذوب / شد الاثر، ۳۳۴ و ۴۳۰ / الطبقات الکبری، ج ۲، ۲۵۴ / طرائق الحقایق، ج ۲، ۴۴۰ / فرهنگ اعلام علوم عقلی/اسلامی، ج ۴، ۲۹۲ / نفحات الانس، ۴۷۵ و ۴۷۸ / هزارمزار، ۳۷۳)

ابن‌ال‌یاس شیرازی، منصور بن محمد

منصور بن محمد (حمید) بن احمد بن یوسف بن الیاس معروف به ابن‌ال‌یاس شیرازی، پزشک در سده هشتم هجری. زاده شیراز در بین سال‌های ۷۱۰ و ۷۴۰ ق در خاندانی که پزشکانی برجسته از آن برخاستند. پدر بزرگ او، جلال‌الدین احمد بن یوسف و برادر نیای وی، نجم‌الدین